

■ **Magdalena Wismont**
■ Uniwersytet Łódzki
■ <https://orcid.org/0000-0003-2010-8214>
■ magdalena.wismont@filologia.uni.lodz.pl
■

Obraz kobiety w języku włoskim i polskim na przykładzie paremii i frazeologizmów

1. Paremia i frazeologizm – 1.1. Rozumienie pojęć – 1.2. Stereotypy – 2. Źródło egzemplifikacji – 3. Nazwy kobiet – 4. Pozytywny obraz kobiety – 5. Negatywny obraz kobiety – 6. Podsumowanie

1. Paremia i frazeologizm

1.1. Rozumienie pojęć

Związek frazeologiczny i paremia to połączenia wyrazowe, które pojawiają się w każdym języku. Frazeologizm definiuje się jako stałe połączenie wyrazowe, mające znaczenie przenośne, tzn. nie wynikające ze znaczeń poszczególnych elementów. Przysłowie natomiast jest wyjaśniane jako krótkie, często powtarzane sformułowanie wyrażające uniwersalne treści, traktowane jako wskazówka, ostrzeżenie lub komentarz jakiejś sytuacji, często wskazuje się na jego przenośne znaczenie. Bez względu na to, jaką definicję można przytoczyć, zawsze frazeologizmy uznaje się za typowe określenia dla danego języka, nieprzekładalne na drugi język, a przysłowia – za mądrości narodów. Jednak można zauważyć, że w frazeologizmach i przysłowiach możemy obserwować wspólną wizję świata naszych przodków. Nie będzie to więc coś, co nas zawsze różni, ale coś, co może nas łączyć.

1.2 Stereotypy

Warto pamiętać, iż w przysłowiach mamy do czynienia ze stereotypami, a więc pewnym wyobrażeniem o kimś lub czymś, utrwalonym w świadomości jakiejś grupy, modelem upraszczającym świat, który wartościuje (pozytywnie lub negatywnie) rzeczywistość. Z tej przyczyny nie należy traktować stereotypów ani przysłów czy frazeologizmów jako obiektywnej oceny, bezspornej opinii bądź po prostu prawdy.

2. Źródło egzemplifikacji

W niniejszej prezentacji korzystam z przysłów i frazeologizmów zebranych przez Sylwię Skuzę w opracowaniu pt. *Stereotypowy obraz kobiety w paremiach oraz frazeologii polskiej i włoskiej* z 2012 r. Przedstawione zostaną wybrane określenia jako egzemplifikacje sposobu patrzenia na kobiety, który widoczny jest w językach polskim i włoskim.

3. Nazwy kobiet

Zacznijmy jednak od wyrazów, którymi można nazwać kobietę. W każdym języku zasób takich określeń wygląda inaczej. I tak w języku włoskim mamy np. wyrazy *donna*, *madonna*, *femmina*. Wśród leksemów, którymi można nazwać osobę płci żeńskiej w języku polskim, można wymienić:

- *kobieta* – określenie neutralne, wyraz używany w sytuacjach oficjalnych / *donna*;
- *dziewczyna* – określenie neutralne, oznaczające młodą kobietę / *ragazza*;
- *baba* – dawniej wyraz neutralny, dzisiaj ma zabarwienie pejoratywne;
- *niewiasta* – wyraz nieużywany we współczesnej polszczyźnie, archaizm;
- *białogłowa* – wyraz kwalifikowany jako archaizm, wyszedł z użycia.

Wskazane wyrazy są często wykorzystywane w paremiach i frazeologii. Pojawiają się jako elementy składowe określeń.

4. Pozytywny obraz kobiety

Najpierw poznajmy sformułowania z pozytywnym obrazem kobiety, tzn. zapoznajmy się z kwestiami, które oceniane są u kobiet pozytywnie.

O pięknych kobietach	Sulle belle donne
<i>Grunt uroda, komu tej jednej nie dostaje, nie dadzą jej bogactwa ani obyczaje.</i>	<i>La base è la bellezza, se una donna non ce l'ha, non gliela daranno né le ricchezze né i costumi.</i>
<i>Kiedy się ożenić, to z ładną panną.</i>	<i>Se vuoi sposarti, fallo con una bella fanciulla.</i>
<i>Któż gładkości nie hołduje, kogoż ona nie zwojuje.</i>	<i>Chi non adora la bellezza, chi non se ne lascia conquistare.</i>
<i>Ma figurę jak Wenus.</i>	<i>Ha un corpo da Venere.</i>
<i>Miło tam patrzeć, gdzie w nadobnym ciele cnota z rozumem gniazdo sobie ściele.</i>	<i>È bello guardare dove la virtù e la ragione si annidano in un bel corpo.</i>
<i>Powiedz kobiecie, że jest piękna, a diabeł jej to powtórzy dziesięć razy.</i>	<i>Dite a una donna che è bella e il diavolo glielo ripeterà dieci volte.</i>
<i>Powiedz kobiecie, że jest piękna, a wkrótce stanie się głupia.</i>	<i>Dite a una donna che è bella e diventerà presto stupida.</i>
<i>Uroda każdego zniewoli.</i>	<i>La bellezza rende tutti schiavi.</i>
<i>Uroda jak malowanie.</i>	<i>La bellezza è come la pittura.</i>
<i>Uroda jest wymowna nawet kiedy milczy.</i>	<i>La bellezza è eloquente anche quando tace.</i>
<i>Uroda uciągnie więcej niż para wołów.</i>	<i>La bellezza tira più di un paio di buoi.</i>

Z polskich paremii wyłania się obraz kobiety, która przede wszystkim powinna dobrze wyglądać. Uroda to pożądana cecha u kobiet, jak również przyczyna słabości mężczyzny względem kobiety (jak w przysłowiu *Któż gładkości nie hołduje, kogoż ona nie zwojuje* lub *Uroda każdego zniewoli*). Widać, iż dzięki urodzie życie może być łatwiejsze (*Uroda uciągnie więcej niż para wołów*). Ponadto należy zwrócić uwagę, iż w polskich paremiach pojawia się połączenie urody z rozumem (i cnotą), które jest oceniane bardzo pozytywnie: *Miło tam patrzeć, gdzie w nadobnym ciele cnota z rozumem gniazdo sobie ściele*.

Sulle belle donne

Bella di viso, bella di cuore. Piękna na twarzy, piękna sercem.

Bella donna sempre vince. Piękna kobieta zawsze zwycięża.

Bella faccia il cuore allaccia. Piękna twarz wiąże serce.

Bellezza e nobiltà danno ricchezza. Uroda i szlachetność dają bogactwo.

Chi ha la faccia buona si marita, e chi no rimane zitella. Ta, która ma ładną twarz – wychodzi za mąż, a ta która nie – pozostaje starą panną.

Chi nasce bella è maritata. Ta, która rodzi się piękna, rodzi się zamężna.

Chi nasce bella è mezza maritata. Ta, która rodzi się piękna, jest w połowie poślubiona.

Doma più la dolcezza che il ferro. Więcej wdzięk działa niż oręż.

La bellezza è la dote migliore. Uroda jest najlepszym posagiem.

Le donne domandano se un uomo è gentile, onesto e discreto; gli uomini se una donna è bella.

Kobiety chcą wiedzieć, czy mężczyzna jest uprzejmy, uczciwy i dyskretny; mężczyźni chcą tylko wiedzieć, czy kobieta jest piękna

We włoskich przysłowiuach również można zauważyć, że najważniejszą cechą kobiety powinna być uroda. W perspektywie włoskiej raczej nie mówi się o rozumie i urodzie kobiety (to stanowi jedyną różnicę w obrazie kobiety w paremiologii włoskiej i polskiej), pojawiają się natomiast cechy takie jak *szlachetność*. Włosi ponadto częściej zwracają uwagę na zamążpójście. Poza tym w obu językach sugeruje się, że dzięki urodzie kobieta może szybciej i łatwiej zdobyć lub osiągnąć wyznaczone cele.

O gospodarnej, pracowitej i oszczędnej kobiecie

Co gospodarz wozem przywiezie, to zła gospodyni garścią wyniesie.

Dobra gospodyni ma zawsze pełno w skrzyni.

Dobra gospodyni z wody mleko czyni.

Dobra żona jest dar Boży, ona szczęście w domu mnoży.

Gdy gospodyni do pracy skora, to i pełna komora.

Jak się chłop ożeni, ma stróża serca i kieszeni.

Każda gospodyni radość wszystkim czyni.

Która źle przedzie, męża mieć nie będzie.

Łatwiej cienko śpiewać, niżli cienko prząść.

Su una donna intraprendente, laboriosa e parsimoniosa

Ciò che il contadino porta con il carro, la cattiva casalinga lo porta via a manciate.

Una brava casalinga ne ha sempre in abbondanza nel suo forziere.

Una buona casalinga fa il latte dall'acqua.

Una buona moglie è un dono di Dio, moltiplica la felicità in casa.

Quando la casalinga è desiderosa di lavorare, la cantina è piena.

Quando un uomo si sposa, ha una custode del suo cuore e delle sue tasche.

Ogni casalinga rende tutti felici.

Se una donna fila male, non avrà marito.

È più facile cantare male che filare poco.

Zarówno polskie, jak i włoskie przysłowia wskazują, że kobieta pełni istotną rolę w tworzeniu domu i rodziny. Widać również tradycyjny podział obowiązków między członkami rodziny: mężczyzna ma zarabiać, kobieta ma się zajmować domem (np. *Dobra żona jest dar Boży, ona szczęście w domu mnoży* czy *Jak się chłop ożeni, ma stróża serca i kieszeni*). W paremiologii uwidacznia się obraz kobiety jako dobrej gospodyni, która umie zająć się domowymi obowiązkami i namnożyć dobra (np. *Dobra gospodyni ma zawsze pełno w skrzyni*) – taką kobietę traktuje się jak wzór do naśladowania. Co ciekawe, w paremiach polskich i włoskich mowa jest o przędzeniu. Warto podkreślić uwzględnienie w przysłowia tej właśnie czynności ze względu na to, że pojawia się ona także w hymnie Miasta Łodzi. W historii paremiologii polskiej i włoskiej odnotowujemy określenie tożsame – *Anioł ogniska domowego* / *Angelo del focolare*. Sformułowanie to odnosi się do kobiety, która jest dobrą gospodynią, matką i żoną. Współcześnie jednak nie stosuje się tego określenia, zostało ono zapomniane.

Sulla donna economa e laboriosa

Donna economica, rendita sicura. Kobieta oszczędna, pewny zysk.

Dove non c'è donna, non c'è casa. Gdzie nie ma kobiety, nie ma domu.

Casa senza donna, barca senza timone. Dom bez kobiety, łódź bez steru.

Chi fila e fa filare, buona massaia si fa chiamare. Która przędzie i każe prząść, ta nazywa się dobrą gospodynią.

Il sacco l'uomo lo empie e la donna ne dispone. Mężczyzna napelnia worek, a kobieta nim dysponuje.

La donna che vale governa la casa. Kobieta wartościowa rządzi domem.

La donna di casa è sempre una bella donna. Gospodyni domowa jest zawsze piękną kobietą.

La donna di casa non perde mai tempo. Pani domu nigdy nie traci czasu.

La donna di buon costume tiene alla conocchia e al fuso. Dobrej gospodyni zależy na kądzieli i na wrzecionie.

Piglia casa con focolare e donna che sappia filare. Bierz dom z kominkiem i kobietę, która umie prząść.

W przytoczonych egzemplifikacjach ukazuje się kobietę jako dobrą gospodynię, która nie traci czasu (np. *La donna da casa non perde mai tempo*), umie zająć się obowiązkami domowymi (m.in. potrafi prząść: *Piglia casa con focolare e donna che sappia filare. Bierz dom z kominkiem i kobietę, która umie prząść*) oraz tworzy dom (np. *Dove non c'è donna, non c'è casa. Gdzie nie ma kobiety, nie ma domu*). Widzimy zatem, że wzór kobiety pracowitej i oszczędnej pojawia się zarówno w perspektywie włoskiej, jak i polskiej.

O schludności, czystości kobiecej

Choć suknia szara, ale cnota cała.

Jaka pani, taka koszula na niej.

Małżeństwo potrzebuje trzech rzeczy: żeby mąż był dobry, żona czysta, dzieci posłuszne.

Zimna woda, kawał mydła zastępują wszelkie pachnidła.

Sulla pulizia e la purezza femminile

Anche se il vestito è grigio, la virtù è la stessa.

Come è la camicia, così è la signora che la porta.

Il matrimonio ha bisogno di tre cose: che il marito sia buono, la moglie pulita, i figli obbedienti.

Acqua fredda, un pezzo di sapone sostituiscono qualsiasi profumo.

W polskich przysłowiach docenia się kobiety czyste i schludne. Czystość fizyczna kojarzona była ze zdrowiem oraz moralnością, dlatego miała duże znaczenie.

Sulla pulitezza del corpo

Donna giovane, sana e pulita non fu mai brutta. Kobieta młoda, zdrowa i czysta nigdy nie była brzydka.

La donna netta è la meglio profumata. Kobieta czysta jest najlepiej uperfumowana.

L'onore della ragazza è il suo vestito pulito. Honor panny to jej czysta szata.

Meglio pulita, che azzimata. Lepiej czysta niż wystrojona.

Netta di fuori, netta di dentro. Czysta na zewnątrz, czysta wewnątrz.

We włoskim przysłowiach odnajdujemy aprobatę tych samych cech, co w ujęciu polskim. Według Włochów kobieta powinna być czysta. Jej zewnętrzna postać odpowiada życiu wewnętrznemu, o czym świadczy chociażby ostatnie z wymienionych przysłów.

O kobiecie zakochanej <i>Dziewczyna zakochana nie zna nad sobą pana.</i> <i>Kobieta czy kocha, czy nienawidzi – nigdy w miarę.</i> <i>Kobieta kocha albo nienawidzi, trzeciej możliwości brak.</i> <i>Rozum mężczyzną, białogłową afekt rządzi.</i>	Su una donna innamorata <i>Una ragazza innamorata non riconosce padrone su di lei.</i> <i>La donna, non importa se ama o odia, non ha mai una misura.</i> <i>Una donna ama o odia, non c'è una terza opzione.</i> <i>La ragione governa l'uomo, l'affetto la donna.</i>
--	--

Przysłowia polskie wskazują, że kobieta jest stworzona, by kochać, miłość nie jest jej obca. Co istotne, to często uczucie wpływa na jej decyzje i działanie – *Rozum mężczyzną, białogłową afekt rządzi*. Widzimy, że kobieta mocno angażuje się w uczucia (np. *Kobieta czy kocha, czy nienawidzi – nigdy w miarę*, *Kobieta kocha albo nienawidzi, trzeciej możliwości brak*) i nigdy w tej kwestii nie uwzględnia opinii innych osób (np. *Dziewczyna zakochana nie zna nad sobą pana*).

Sulla donna innamorata

A donna innamorata nessuna porta è serrata. Dla zakochanej kobiety żadne drzwi nie są zamknięte.

Donna innamorata, donna coraggiosa. Kobieta zakochana, kobieta odważna.

Donna innamorata crede a tutto. Zakochana kobieta wierzy we wszystko.

Donna sente e non pensa. Kobieta czuje a nie myśli.

Donna senza amore, rosa senza odore. Kobieta bez miłości jest jak róża bez zapachu.

Non c'è donna senza amore né vecchio senza dolore. Nie ma kobiety bez miłości tak, jak nie ma starca bez bólei.

Włoskie przysłowia podobnie widzą kobietę zakochaną. Uwzględnia się wizję kobiety jako tej stworzonej do miłości (*Non c'è donna senza amore né vecchio senza dolore*, *Donna senza amore e rosa senza odore*) i mocno angażującej się w to uczucie (*Donna amorosa, donna coraggiosa*). Poza tym podkreśla się, że dla zakochanej kobiety nie ma rzeczy niemożliwych. Należy jeszcze podkreślić, iż paremie włoskie są liczniejsze niż polskie. Stereotyp kobiety kochającej mimo wszystko i wbrew wszystkim ma swoje korzenie w historii i literaturze, dlatego też tak mocno odbija się w językach różnych narodów.

Miejsce kobiety jest w domu <i>Babska droga od pieca do proga. Chłop do cepów, baba do kądzieli. Chłop do kielni, baba do patelni. Dziewczyna często widywana, jak często noszona suknia, nie jest szanowana. Kotka i żona ma siedzieć doma.</i>	Il posto di una donna è in casa <i>La stradadi una donna è dai fornelli alla soglia. L'uomo al correggiato, la donna alla rocca. L'uomo alla cazzuola, la donna alla padella. Una ragazza vista spesso, come un vestito indossato spesso, non viene rispettata. Il gatto e la moglie devono stare a casa.</i>
---	---

Według polskich przysłów kobieta powinna przebywać przede wszystkim w domu. Można powiedzieć, że dom jest środowiskiem naturalnym dla płci żeńskiej. Jednak takich paremii nie ma dużo, a sytuacje opowiadające o wyjściu kobiety z domu nie są w polskiej paremiologii piętnowane.

Il posto della donna è a casa

*Alla donna che anda, tagliale la gamba. Kobięcie, która wychodzi z domu, obetnij nogę.
Chi ama la moglie, la tiene in casa. Kto żonę kocha, ten trzyma ją w domu.
Donne e galline per troppo andar si perdono. Kobiety i kury gubią się, jeśli idą za daleko.
La donna che se ne sta in casa sua, fa poca figura, ma fa buoni affari. Kobieta, która pozostaje
w swoim domu, nie zaistnieje wśród innych, ale czyni dobre rzeczy.
La donna che sta in casa, per quanto sia da poco, fa grandi cose. Kobieta, która pozostaje w domu,
nawet nienajlepsza, czyni w tym domu wielkie rzeczy.
La donna da casa è sempre una bella donna. Gospodyni domowa jest zawsze piękną kobietą.
La donna da casa non perde mai tempo. Pani domu nigdy nie traci czasu.
Ragazza non custodita presto smarrita. Dziewczyna niepilnowana, szybko się zagubi*

Włoskie przysłowia bardziej niż polskie zwracają uwagę na to, że miejsce kobiety jest w domu. Świadczy o tym większa liczba przysłów oraz ich wydźwięk. We Włoszech mocniej podkreśla się, że poza domem kobieta gubi się i jest narażona na niebezpieczeństwo, jak utrata czci. Dawniej mawiało się nawet, że młode dziewczyny, które zbyt często wychodzą z domu, mają małe szanse na wyjście za mąż. Jak wskazuje Sylwia Skuza, „Młodzi mężczyźni chętnie zagadywali takie panny na ulicy czy w teatrze, ale na małżonki wybierali sobie te, które siedziały w domu i bywały widziane tylko podczas niedzielnej mszy” (Skuza 2012: 94).

Kobieta powinna być podporządkowana mężczyźnie <i>Biada temu domowi, gdzie żona przewodzi mężowi. Gdzie baba rządzi, tam czeladź błędzi. Gdzie baba rządzi, tam diabeł błędzi. Gdzie baba rządzi, tam rozum błędzi. Mąż doradza, a przy żonie władza. Mąż głowa, żona szyja, co głowę wywija. Mąż głowę domu, a żona szyję. Źle, kiedy kogut na grzędzie milczy, a kura pieje.</i>	La donna deve essere subordinata all'uomo <i>Guai alla casa dove la moglie governa il marito. Dove comanda la donna, si perde il servo. Dove comanda la donna, si perde il diavolo. Dove comanda la donna, si perde la mente. Consiglio del marito per la moglie è comando. Il marito è la testa e la moglie è il collo che fa ruotare la testa. Il marito della casa è il capo, la moglie il collo. Male quando il gallo sul trespole tace e la gallina invece canta.</i>
---	--

Jak już zostało wcześniej wspomniane, przysłowia odzwierciedlają dawny sposób postrzegania świata. Dlatego też widzimy w paremiologii wpływ kultury patriarchalnej, do której należą Polska i Włochy. Z tej przyczyny pojawiają się przysłowia, które mówią o tym, że kobieta powinna być podporządkowana mężczyźnie. Jednak należy podkreślić, iż po pierwsze, w ujęciu polskim nie ma dużo paremii uwzględniających taki stan rzeczy, a po drugie, notuje się określenia wskazujące, że prawdziwą władzę ma kobieta (porównana do szyi), a mężczyzna ma ograniczone działanie (porównuje się go do głowy). Wskazanie, że to kobieta dzierży rzeczywistą kontrolę w domu, może mieć w polskich przysłowiach wydźwięk nieco humorystyczny, ale też poważny. Nie jest to nic, co miałoby doprowadzać mężczyzn do wstydu.

La donna deve essere sottomessa all'uomo

A casa mia sono il re, ma chi comanda è mia moglie. W moim domu jestem królem, ale tym, kto mną rządzi, jest moja żona.

Alla donna la natura non ha dato di comandare. Natura nie pozwala kobiecie przewodzić.

Amara quella casa dove canta la gallina. Gorzki ten dom, w którym kura pieje.

Chi si governa per consiglio di donne, non può durare. Kto pozwala sobą rządzić pod wpływem kobiet, ten długo się nie utrzyma.

Consiglio femminile, o è caro o è vile. Rada niewiast albo droga, albo nędzna.

In casa non c'è pace quando gallina canta e gallo tace. W domu nie ma spokoju, kiedy kura pieje, a kogut milczy.

We włoskich przykładach również obserwujemy wizję kobiety podporządkowanej mężczyźnie, co wynika z kultury patriarchy. Jednak w ujęciu włoskim przysłowia dotyczące tego tematu częściej się pojawiają i mają (znowu) mocniejszy wydźwięk. W przykładach widzimy też, że w obu językach występują podobne ujęcia, czyli porównanie mężczyzny do koguta, a kobiety do kury.

Życie bez kobiety jest smutne i puste

Cóż by Adam poradził, gdyby Bóg Ewę w raju nie posadził.

Chłop w domu głowa, ale jego sercem jest białogłowa.

Czujesz się słaby, jak nie masz baby.

Dom bez kobiety jest jak karczma bez wódki.

Z kobietami wielka bieda, lecz bez kobiet żyć się nie da.

La vita senza una donna è triste e vuota

Cosa mai avrebbe fatto Adamo se Dio non avesse messo Eva nel paradiso.

L'uomo è la testa della casa, ma il suo cuore è una donna.

Ti senti debole quando non hai una donna.

Una casa senza donna è come una taverna senza vodka.

Avere a che fare con le donne è una grande miseria, ma senza non si può vivere.

Z przytoczonych przykładów wynika, że życie bez kobiety jest negatywnie oceniane, to znaczy jest smutne, puste, czegoś w nim brakuje. Życie bez kobiety traci na wartości i staje się dla mężczyzny uciążliwe.

La vita senza una donna è triste e vuota

Casa senza donna impoverisce. Dom bez kobiety ubożeje.

Chi da donna è amato, è ricco e fortunato. Ten, kto jest kochany przez kobietę – jest bogaty i szczęśliwy.

*Dove non c'è donna non c'è casa. Gdzie nie ma kobiety, tam nie ma domu.
L'uomo senza donna è un albero senza foglie. Mężczyzna bez kobiety jest jak drzewo bez liści.
Una sala senza donne è un giardino senza fiori ed un cielo senza stelle. Pokój bez kobiet jest jak ogród bez kwiatów i niebo bez gwiazd.
Vivere senza donna è una sofferenza penosa. Życie bez kobiety jest bolesną karą.*

Podobnie kwestię tę ocenia się we włoskim ujęciu. Tutaj również obserwujemy paremie mówiące o tym, że brak kobiety nie służy ani mężczyźnie, ani domowi. Obecność kobiety i jej miłość są ważne, a bez nich świat nie wygląda tak, jak powinien.

Narodowości w paremiach

*L'italiana finge, la francese inganna, l'inglese tace, la tedesca spiega. Włoszka udaje, Francuzka zwodzi, Angielka milczy, Niemka wyjaśnia.
Le donne spagnuole, greche e italiane nascono innamorate. Hiszpanki, Greczynki i Włoszki rodzą się zakochane.
Le italiane e le francesi amano sino alla fine della luna di miele, le inglesi tutta la vita, le tedesche eternamente. Włoszki i Francuzki kochają aż do miesiąca miodowego, Angielki całe życie, Niemki na wieczność.
Le italiane e le francesi chiacchierano, le inglesi parlano, le tedesche ragionano. Włoszki i Francuzki paplają, Angielki mówią, Niemki myślą.
Le italiane e le francesi conducono le loro figlie ai balli, le inglesi in chiesa, le tedesche in cucina. Włoszki i Francuzki prowadzą swoje córki na tańce, Angielki do kościoła, Niemki do kuchni.
Le italiane e le francesi vestono con gusto, le tedesche con semplicità, le inglesi con trascuratezza. Włoszki i Francuzki ubierają się gustownie, Niemki z prostotą, Angielki niedbale*

Jak widać, porównanie kobiet pochodzących z różnych narodów często pojawia się w paremiologii włoskiej. Całkiem inaczej jednak kwestia ta wygląda w paremiologii polskiej, w której w ogóle nie uwzględnia się narodowości kobiet. Nie znajdziemy zatem polskich przykładów mówiących o kobietach należących do różnych narodowości.

5. Negatywny obraz kobiety

O pięknej kobiecie <i>Gdy masz dom za mały, kobietę za piękną, a dzieci za mądre – to masz więcej przykrości niż radości. Kawa nie może być nigdy za mocna, a kobieta za piękna. Ogień pali z bliska, piękna kobieta z daleka i z bliska. Piękna na zewnątrz, fałszywa wewnątrz. Piękność przemienie, cnota nie zginie. Piękność zwierchnia omylna. Rozumu Bóg do urody nie przywiązał. Ucho, nie oko, ma wybierać żonę. Uroda ciała – rzecz to jest nietrwała. Wygląda jak anioł, a ma diabła w sercu.</i>	A proposito di una bella donna <i>Quando hai una casa troppo piccola, una donna troppo bella e dei figli troppo intelligenti, hai più fastidi che gioie. Il caffè non è mai troppo forte, una donna non è mai troppo bella. Il fuoco brucia solo da vicino, una bella donna da lontano e da vicino. Bella fuori, falsa dentro. La bellezza passerà, la virtù non perirà. La bellezza esteriore fa ingannare. Dio non ha legato la ragione alla bellezza. L'orecchio, non l'occhio, deve scegliere la moglie. La bellezza del corpo è una cosa deperibile. Sembra un angelo, ma ha un diavolo nel cuore.</i>
---	---

W tej części znowu mamy do czynienia z pięknem kobiet, które może być oceniane negatywnie. Przysłowia wskazują, że gdy kobieta jest piękna lub zbyt piękna, to często jest to problem dla męża (np. *Gdy masz dom za mały, kobietę za piękną, a dzieci za mądre – to masz więcej przykrości niż radości*). Poza tym łączy się piękno zewnętrzne z brakiem rozumu (*Rozumu Bóg do urody nie przywiązał*) oraz negatywnymi cechami charakteru (*Piękna na zewnątrz, fałszywa wewnątrz*). Wskazuje się też, że uroda przemija, nie jest dana kobiecie na zawsze.

Sulle belle donne

A donna di gran bellezza dalle poca larghezza. Kobiecie wielkiej urody daj niewiele swobody.

Bella fuori, e cattiva nell'animo. Piękna na zewnątrz, zła w duszy.

Bella fuori, brutta dentro. Piękna na zewnątrz, brzydka od środka.

Bella donna, cattiva testa. Piękna kobieta, zła głowa.

Bella testa è spesso senza cervello. Piękna głowa często jest bez mózgu.

Belle donne e castelli di frontiera sempre all'erta. Piękne kobiety i przygraniczne zamki zawsze muszą mieć się na baczności.

La bellezza è come un fiore che nasce e presto muore. Uroda jest jak kwiat, który rozkwita i szybko umiera.

We włoskich paremiach widzimy taki sam sposób myślenia, co w perspektywie polskiej. Te same kwestie ocenia się w ten sam sposób. Podkreśla się zatem przemijanie urody, jej powiązanie z głupotą lub z negatywnymi cechami charakteru. Polacy i Włosi są zatem zgodni pod tym względem.

O brzydkiej kobiecie

Brzydka jak noc.

Brzydka jak nieszczęście.

Każda Kaśka trafi na swego Jaśka.

Każda potwora znajdzie swego amatora.

Nie pomoże mydło, woda, kiedy brzydka uroda.

Zgasiwszy świecę, wszystkie niewiasty jednaki.

Sulle donne brutte

Brutta come la notte.

Brutta come la miseria.

Ogni Kaśka troverà il suo Jasiek.

Ogni mostro troverà il suo amatore.

L'acqua e il sapone non aiutano quando il fisico è brutto.

Quando si spegne la candela, tutte le donne sono uguali.

W polskich przysłowiaach negatywnie ocenia się kobietę brzydką. Jednak należy zaznaczyć, że brak urody u kobiety nie jest sytuacją beznadziejną. Jak wskazują polskie paremie, każda kobieta, nawet ta brzydka, znajdzie swojego wybranka, a sama uroda nie jest najważniejsza.

Sulle donne brutte

A chi piaccion le belle, a chi le brutte: così le donne si maritan tutte. Jednemu się podobają piękne, innemu brzydkie; w ten sposób wszystkie kobiety wychodzą za mąż.

A lume spento è pari ogni bellezza. Przy zgaszonym świetle każda uroda jednakowa.

Al buio, tutte le donne sono a un modo. W ciemności, wszystkie kobiety są jednakowe.

Chi ha la donna brutta, è sicuro che è sua tutta. Kto ma brzydką kobietę, ten jest pewien, że ona cała należy do niego.

Chi per denari sposa una brutta, non trova confessore che lo assolva. Kto dla pieniędzy poślubia brzydulę nie znajdzie spowiednika, który da mu rozgrzeszenie.

Non vi è pentola sì brutta che non trovi il suo coperchio. Nie ma tak brzydkiego garnka, który nie znalazłby swojej pokrywki.

Podobnie klarują się przykłady z języka włoskiego. Pomimo tego, że brzydotę ocenia się negatywnie, przysłowia świadczą o tym, że z brzydką kobietą mężczyzna będzie miał więcej spokoju. W przysłowia włoskich widzimy taką samą wizję kobiet, co w przypadku języka polskiego: kobiety, które nie grzeszą urodą, mogą liczyć na małżeństwo, a sama uroda nie jest najważniejsza.

Kobieta jest zła i niebezpieczna <i>Adam na Ewę, Ewa na węża spędza, a grzech zostaje.</i> <i>Do kobiety i do konia z przodu się przystępuje.</i> <i>Na Boże Ciało robak w kapustę, diabeł w babę wchodzi, a czarownica mleko krowom zabiera.</i> <i>Nie ma mięsa bez kości, a baby bez złości.</i> <i>Z babą zła sprawa.</i> <i>Zła jak pokrzywa.</i> <i>Żeś białogłową z kości stworzył Panie, jednemu też kością w gardle stanie.</i> <i>Żmija jedna.</i>	La donna è cattiva e pericolosa <i>Adamo dà la colpa a Eva, Eva al serpente, e il peccato rimane.</i> <i>Alla donna e al cavallo si guarda da davanti.</i> <i>Al Corpus Domini il verme entra nel cavo-</i> <i>lo, il diavolo nella donna e la strega prende il latte dalle mucche.</i> <i>Non c'è carne senza ossa, né donna senza rabbia.</i> <i>Con le donne va a finire sempre male.</i> <i>Brutta come l'ortica.</i> <i>Se hai fatto la donna partendo da un osso, Signore, sarà un osso nella gola di molti.</i> <i>È una vipera.</i>
--	--

Jak widać, kobieta jest utożsamiana ze złem. Ujawnia się to nie tylko w paremiach, ale i w różnych tekstach. Wskazuje się bowiem, że kobieta częściej niż mężczyzna jest przedstawiana w baśniach jako postać związana ze złem i siłami nieczystymi – jest czarownicą, wiedźmą, macochą. Jak przyznaje Sylwia Skuza, „Także w malarstwie, klęski żywiołowe, pomory, epidemie najczęściej przedstawiane były alegorycznie pod postacią kobiety” (Skuza 2012: 121). Obraz złej kobiety wydaje się mocno zakorzeniony w kulturze. W przysłowia, zarówno polskich, jak i włoskich, notujemy odniesienia biblijne do Ewy, wskazujące na pewną uniwersalność problemu.

La donna e cattiva e pericolosa

Acqua, fumo e mala femmina cacciano la gente di casa. Woda, dym i zła niewiasta wypędzą człowieka z domu.

Chi dice donna, dice danno. Kto mówi kobieta, mówi szkoda.

Con le donne i guai non mancano mai. Z kobietami nigdy nie brakuje problemów.

Col fuoco, con la donna e con il mare, c'è poco da scherzare. Z ogniem, kobietą i morzem nie ma żartów.

Dal mare nasce il sale, dalla donna ogni male. Od morza bierze się sól, a od kobiety wszelkie zło.

Tutte le donne son figlie di Eva. Wszystkie kobiety są córkami Ewy.

Włoskim i polski sposób widzenia kobiety jako tej związanej ze złem jest tożsamy. We włoskich przysłowia częściej porównuje się kobietę do żywiołów. Jawi się ona zatem jako nieopanowana, zła siła, która może przynieść (szczególnie mężczyznom) kłopoty. Warto podkreślić, iż w obu językach odnotowano dość dużą liczbę przysłów odnoszących się do kobiecego zła – widocznie był to często pojawiający się motyw.

O kobiecie sprytniej, kłamliwej, przebiegłej i fałszywej <i>Ani na wsi, ani w mieście nie trzeba wierzyć niewieście.</i> <i>Baba w płaczu, mężczyzna w pałaszu szuka obrony.</i> <i>Gdzie diabeł nie może, tam babę pośle.</i> <i>Łzy – broń kobieca.</i> <i>Nie ma tak głupiej baby, aby najmądrszego chłopca w pole nie wyprowadziła.</i> <i>Nie wierz niewieście, by też i martwa była.</i> <i>Potrzeba barzo tęgiej logiki, byś wyrozumiał niewieście szyki.</i> <i>Trzem osobom nie należy wierzyć: kobiecie, gdy płacze, kupcowi, gdy przysięga i pijakowi, gdy się modli.</i>	Sulle donne astute, ingannevoli, furbe e/o false <i>Né in campagna né in città si può credere a una donna.</i> <i>Dove c'è una donna in lacrime, l'uomo si difende con la sciabola.</i> <i>Dove il diavolo non arriva, manderà la donna.</i> <i>Le lacrime sono l'arma di una donna.</i> <i>Non c'è donna così stupida da non mettere il più saggio uomo nei guai.</i> <i>Non credete ad alcuna una donna, nemmeno quella morta.</i> <i>Ci vuole molta logica per capire i modi di fare di una donna.</i> <i>Ci sono tre persone a cui non bisogna credere: una donna quando piange, un mercante quando giura e un ubriaccone quando prega.</i>
--	---

Spryt i przebiegłość to kolejne cechy przypisywane kobiecie w paremiologii polskiej. W paremiach kobiety przedstawiane są jako kłamliwe i sprytnie osoby, które dzięki tym negatywnym cechom zdobywają swój cel. Szczególnie często mówi się o łzach kobiety, które są nieszczerze i stanowią broń przeciw mężczyźnie.

Sulla donna furba, menzognera e falsa

A caval che suda, a uomo che giura e a donna piangente, non creder niente. Koniowi, który się poci, mężczyźnie, który przysięga i płaczącej kobiecie, nigdy nie wierz.

A donna piangente non credere niente. Płaczącej kobiecie w nic nie wierz.

A una donna non credere neanche se muore. Kobiecie nie wierz nawet jeśli jest martwa.

Femmina piange da un'occhio e dall'altro ride. Niewiasta jednym okiem płacze, a drugim się śmieje.

La donna lacrima – non piange. Kobieta łzawi – nie płacze.

Le donne credono che a parlar francamente è come andar nude. Kobiety wierzą, że mówić prawdę to jak chodzić nago.

Le donne dicono sempre il vero, ma non lo dicono mai intero. Kobiety zawsze mówią prawdę, ale nigdy nie mówią jej całej.

We włoskich przysłowiaach również prezentuje się kobiety przede wszystkim jako te, którym nie można ufać. Poza tym zwraca się uwagę na nieszczerze łzy kobiet i ich kłamliwy charakter. Jak widać zatem, negatywny obraz kobiety w języku włoskim i polskim opiera się na eksponowaniu tych samych kwestii.

Kobieta jako kłótniwa, gaduła, wścibska plotkarka <i>Baba w progi, cisza w nogi. Babska ciekawość jest jak beczka bez dna. Gdzie babów cztery, tam jarmark szczery. Łatwiej sto zegarków niż dziesięć bab zgodzić. Po całym mieście chodzą plotki niewieście.</i>	Donna litigiosa, chiacchierona, ficcanaso <i>Donna sulla soglia di casa, silenzio se ne va. La curiosità di una donna è come un barile senza fondo. Dove ci sono quattro donne, c'è un mercato. È più facile che si mettano d'accordo cento orologi che dieci donne. In tutta la città corrono le voci delle donne.</i>
--	--

Przypisywanie kobietom cech takich jak gadulstwo, plotkarstwo i kłótniwość jest bardzo mocno utrwalone w języku, i to zarówno polskim, jak i włoskim. Sugeruje się, że cechy te są u kobiet wrodzone.

Donna litigiosa, chiacchierona, pettegola, curiosa

Bastano tre donne a fare un mercato. Wystarczy trzy kobiety, aby zrobić rynek.

Ciò che hai detto a una è come se l'avessi detto a tutte. Jeśli co powiedziałeś jednej to tak, jakbyś to powiedział wszystkim.

Donna che non sia ciarliera o non si trova o non è donna intera. Kobieta, która nie jest gadatliwa albo nie istnieje, albo nie jest prawdziwą kobietą.

Le chiacchiere delle donne sono come le ciliege, a mangiarne una diventano dieci. Pogaduszki kobiet są jak czereśnie, je się jedną i kończy na dziesięciu.

Tre donne fanno un mercato, e quattro fanno una fiera. Trzy kobiety tworzą rynek, a cztery targowisko.

Ekspozowanie negatywnych cech jak gadulstwo, plotkarstwo czy kłótniwość widoczne jest także we włoskich paremiach. Warto zauważyć, że w przysłowiaach włoskich i polskich notuje się odniesienie do *rynku* czy *targu* – miejsca te musiały być charakterystyczne dla kobiecych rozmów zarówno we Włoszech, jak i w Polsce.

O kobiecie uczonej i o kobiecie głupiej <i>Baba ma tyle rozumu co kura; a mądra baba tyle, co dwie kury. Białogłowie pstro w głowie. U kobiety włos długi, rozum krótki. Ukończyła wyższą szkołę gotowania na gazie.</i>	Sulla donna dotta e sulla donna stupida <i>Una donna ha tanto buon senso quanto una gallina: una donna saggia, quanto due. Nella testa di una donna ci sono varie stranezze. Le donne hanno i capelli lunghi e la ragione corta. Si è diplomata alla scuola superiore di cucina a gas.</i>
--	--

W przysłowiaach polskich negatywnie ocenia się zarówno kobietę wykształconą, czyli mądrą, tę która coś wie i umie, jak i kobietę głupią, czyli niewykształconą, która nie ma wiedzy na żaden temat. Przysłowia świadczą o tym, że mężczyzna bał się kobiety wykształconej (jako że mogła być mądrzejsza od niego), a zarazem wyśmiewał kobietę o mniejszym ilorazie inteligencji. Rozum kobiety w paremiach jest porównywany z rozumem różnych zwierząt oraz odnoszony do długości włosów – taka perspektywa jest wspólna dla Polaków i Włochów.

Sulla donna dotta e sulla donna stupida

Da una donna a una mucca, ci corre un par di corna. Różnica między kobietą a krowią jest taka, że kobiecie brakuje rogów.

Donna dotta e minestra salata disturbano il palato. Uczona kobieta i przesolona zupa szkodzą podniebieniu.

La donna ha il giudizio d'una gallina. Kobieta ma rozsądek kury.

La donna ha molti capelli e poco cervello. Kobieta ma wiele włosów, ale mało rozumu.

Le donne hanno i capelli lunghi e il cervello corto. Kobiety mają długie włosy i krótki rozum.

Una donna, un'oca e un tacchino hanno tanto giudizio per uno. Kobieta, gęś i indyk mają tyle rozsądku, co starcza na jedno.

We włoskich przysłowiaach odnotowujemy zatem to same ujęcie, które występuje w polskich paremiach. Odniesienie do długości włosów oraz porównanie do innych zwierząt to wspólne cechy paremiologii włoskiej i polskiej w negatywnym określaniu kobiet.

O zmienności kobiecej <i>Kobieta zmienna jest.</i> <i>Trzymać kobietę za słowo, a węgorza za ogon – na jedno wychodzi.</i> <i>U niewiasty między „tak” a „nie” nawet włosu nie przewleciesz.</i> <i>Umysł niewieści nie ma stałości</i>	Sulla volubilità femminile <i>La donna è mobile.</i> <i>Tenere una donna per la sua parola e un'anguilla per la sua coda è la stessa cosa.</i> <i>Con una donna, non si può nemmeno tirare un capello tra un “sì” e un “no”.</i> <i>La mente di una donna non ha costanza</i>
---	---

Jedną z negatywnych cech kobiecych wspólnie wskazywanych przez Polaków i Włochów jest zmienność. Co ciekawe, pierwsze z wymienionych polskich przysłów powstało pod wpływem języka włoskiego, a dokładniej jako tłumaczenie *La donna è mobile*. Polacy często używają tego określenia, i to zarówno w wersji polskiej, jak i w wersji włoskiej, pomimo że przeciętny Polak niekoniecznie zna język włoski. Niektórzy wskazują, że podobny wydźwięk mają słowa bohatera *Dziadów* Adama Mickiewicza, Gustawa, który wypowiedział się o kobietach w następujący sposób: *Kobieto, puchu marny, ty wietrzna istoto!*

Sulla volubilità femminile

La donna è mobile, qual piuma al vento, muta d'accento e di pensier. Kobieta zmienna jest, jak piórko na wietrze, zmienna w mowie i w myśli.

Chi dice donna, dice volubilità. Kto mówi kobieta, mówi zmienność.

Chi piglia l'anguilla per la coda e la donna per parola, può dire non tener nulla. Kto łapie węgorza za ogon i kobietę za słowo może powiedzieć, że niczego nie trzyma.

Donna e vento cambiano ogni momento. Kobieta i wiatr zmieniają się w każdym momencie.

Jak widać, wśród Włochów i Polaków panuje przekonanie o zmienności kobiecej natury. W tej grupie przysłów warto zwrócić szczególną uwagę na pierwsze z wymienionych. Paremia ta pochodzi z języka łacińskiego. W pierwowzorze brzmi *Varium et mutabile semper femina*, a wywodzi się z *Eneidy*. Powiedzenie zostało wykorzystane w dramacie Victora Hugo pt. *Le roi s'amuse* (akt IV, scena 2), wystawionym po raz pierwszy w 1832 r. Następnie słowa te zostały rozpowszechnione dzięki włoskiemu librettu *Rigoletto* autorstwa Francesco Maria Piave, z muzyką Giuseppe Verdiego (akt III, scena 2). Z biegiem czasu to zdanie przedostało się do wszystkich języków europejskich.

6. Podsumowanie

Obraz kobiety wyłaniający się z paremiologii włoskiej i polskiej jest w przeważającej części tożsamy u obu narodów. Mamy często takie same wizje, wyrażone podobnymi ujęciami lub porównaniami. Sposób widzenia świata odzwierciedlony w obu językach świadczy zatem o nas jako o pewnej wspólnocie.

Bibliografia

Skuza S., 2012, *Stereotypowy obraz kobiety w paremiach oraz frazeologii polskiej i włoskiej*, Poznań: Instytut Naukowo – Wydawniczy Maiuscula.

Bibliografia uzupełniająca

Bogucka M., 2006, *Gorsza pleć. Kobieta w dziejach Europy od antyku po wiek XXI*, Warszawa: Wydawnictwo Trio.

Bokszański Z., 1997, *Stereotypy a kultura*, Wrocław: Wydawnictwo Leopoldinum.

Cuomo M., 1931, *La donna nei proverbi*, Salerno: Di Giacomo Editori.

Czekierda F., 2011, *Kobieta w aforyzmach, przysłowiach i powiedzeniach*, Warszawa: Wydawnictwo Bellona.

De Falco R., 1994, *La donna nei detti napoletani*, Roma: Tascabili Economici Newton.

Masłowski D. i W., 2003, *Przysłowia polskie i obce*, Warszawa: Świat Książki.

Skuza S., 2010, *Kobieta: matka, córka, panna, żona, teściowa, synowa i wdowa w przysłowiach polskich i włoskich*, Brzeźnia Łąka: Wydawnictwo Poligraf.

■ **Magdalena Wismont**
■ Uniwersytet Łódzki
■ <https://orcid.org/0000-0003-2010-8214>
■ magdalena.wismont@filologia.uni.lodz.pl
■

L'immagine della donna in italiano e in polacco sull'esempio delle paremie e dei fraseologismi

1. Paremia e fraseologismo – 1.1 Comprensione dei termini – 1.2 Stereotipi – 2. Fonte di esemplificazione – 3. Nomi di donne – 4. Immagine positiva della donna – 5. Immagine negativa della donna – 6. Conclusione

1. Paremia e fraseologismo

1.1. Comprensione dei termini

L'espressione fraseologica e la paremia sono combinazioni di parole che compaiono in ogni lingua. Un fraseologismo è definito come una combinazione fissa di parole che ha un significato figurato, cioè non derivato dai significati dei singoli elementi. Un proverbio, invece, è spiegato come una frase breve e spesso ripetuta che esprime un contenuto universale, trattata come suggerimento, avvertimento o commento di qualche situazione; spesso si indica il suo significato figurato. Indipendentemente dalla definizione che si può citare, i fraseologismi sono sempre considerati espressioni tipiche di una determinata lingua, intraducibili in un'altra lingua, e i proverbi – la saggezza delle nazioni. Si può tuttavia osservare che nei fraseologismi e nei proverbi possiamo osservare una visione comune del mondo dei nostri antenati. Quindi, non sarà qualcosa che ci rende diversi, quanto piuttosto qualcosa che ci può unire.

1.2. Stereotipi

Vale la pena ricordare che nei proverbi si tratta di stereotipi, cioè di una certa immagine di qualcuno o qualcosa, fissata nella coscienza di un gruppo, un modello che semplifica il mondo, che valuta (positivamente o negativamente) la realtà. Per questa ragione non bisogna considerare gli stereotipi o i proverbi o i fraseologismi come una valutazione oggettiva, un'opinione indiscutibile o semplicemente la verità.

2. Fonte di esemplificazione

In questa presentazione utilizzo proverbi e fraseologismi raccolti da Sylwia Skuza nel suo studio del 2012 *Stereotypowy obraz kobiety w paremiach oraz frazeologii polskiej i włoskiej* (L'immagine stereotipata della donna nella fraseologia polacca e italiana). Le espressioni selezionate saranno presentate come esemplificazioni del modo di vedere le donne visibile in polacco e in italiano.

3. Nomi di donne

Tuttavia cominciamo con i termini con cui una donna può essere chiamata. In ogni lingua, la gamma di questi termini è diversa. Così, in italiano abbiamo ad esempio le parole *donna*, *madonna*, *femmina*. Tra i lessemi che possono essere usati per chiamare una persona di genere femminile in polacco ci sono:

- *kobieta* – termine neutro, parola usata in situazioni ufficiali / *donna*;
- *dziewczyna* – termine neutro, che indica una giovane donna / *ragazza*;
- *baba* – parola un tempo neutra, oggi ha una connotazione peggiorativa;
- *niewiasta* – parola non utilizzata nel polacco moderno, un arcaismo;
- *białogłowa* – parola qualificata come arcaismo, non più utilizzata.

Le parole citate sono spesso utilizzate nelle paremie e nella fraseologia. Compiono come elementi costitutivi dei termini.

4. Immagine positiva della donna

Conosciamo innanzitutto le frasi che presentano un'immagine positiva della donna, cioè le questioni che vengono valutate positivamente nelle donne.

O pięknych kobietach

Grunt uroda, komu tej jednej nie dostaje, nie dadzą jej bogactwa ani obyczaje.

Kiedy się ożenić, to z ładną panną.

Któż gładkości nie hołduje, kogoż ona nie zwojuje.

Ma figurę jak Wenus.

Miło tam patrzeć, gdzie w nadobnym ciełe cnota z rozumem gniazdo sobie ściele.

Powiedz kobiecie, że jest piękna, a diabeł jej to powtórzy dziesięć razy.

Powiedz kobiecie, że jest piękna, a wkrótce stanie się głupia.

Uroda każdego zniewoli.

Uroda jak malowanie.

Uroda jest wymowna nawet kiedy milczy.

Uroda uciągnie więcej niż para wołów.

Sulle belle donne

La base è la bellezza, se una donna non ce l'ha, non gliela daranno né le ricchezze né i costumi.

Se vuoi sposarti, fallo con una bella fanciulla. Chi non adora la bellezza, chi non se ne lascia conquistare.

Ha un corpo da Venere.

È bello guardare dove la virtù e la ragione si annidano in un bel corpo.

Dite a una donna che è bella e il diavolo glielo ripeterà dieci volte.

Dite a una donna che è bella e diventerà presto stupida.

La bellezza rende tutti schiavi.

La bellezza è come la pittura.

La bellezza è eloquente anche quando tace.

La bellezza tira più di un paio di buoi.

Dalle parafrasi polacche emerge l'immagine di una donna che, soprattutto, deve essere bella. La bellezza è una qualità desiderabile nelle donne, ma anche la causa della debolezza di un uomo nei confronti di una donna (come nei proverbi *Któż gładkości nie hołduje, ko-goż ona nie zwojuje* [Chi non adora la bellezza, chi non se ne lascia conquistare] o *Uroda każdego zniewoli* [La bellezza rende ognuno schiavo]). È evidente che la vita può essere più facile grazie alla bellezza (*Uroda uciągnie więcej niż para wołów* [La bellezza tira più di un paio di buoi]). Inoltre va notato che la combinazione di bellezza e ragione (e virtù) compare nella paremia polacca, che viene valutata molto positivamente: *È bello guardare dove la virtù e la ragione si annidano in un bel corpo*.

Sulle belle donne

Bella di viso, bella di cuore. Piękna na twarzy, piękna sercem.

Bella donna sempre vince. Piękna kobieta zawsze zwycięża.

Bella faccia il cuore allaccia. Piękna twarz wiąże serce.

Bellezza e nobiltà danno ricchezza. Uroda i szlachetność dają bogactwo.

Chi ha la faccia buona si marita, e chi no rimane zitella. Ta, która ma ładną twarz – wychodzi za mąż, a ta która nie – pozostaje starą panną.

Chi nasce bella è maritata. Ta, która rodzi się piękna, rodzi się zamężna.

Chi nasce bella è mezza maritata. Ta, która rodzi się piękna, jest w połowie poślubiona.

Doma più la dolcezza che il ferro. Więcej wdziek działa niż oręż.

La bellezza è la dote migliore. Uroda jest najlepszym posagiem.

Le donne domandano se un uomo è gentile, onesto e discreto; gli uomini se una donna è bella.

Kobiety chcą wiedzieć, czy mężczyzna jest uprzejmy, uczciwy i dyskretny; mężczyźni chcą tylko wiedzieć, czy kobieta jest piękna.

Anche nei proverbi italiani si può notare che la qualità più importante di una donna dovrebbe essere la bellezza. Nella prospettiva italiana, non si parla della ragione e della bellezza di una donna (questo costituisce l'unica differenza nell'immagine della donna nella paremiologia italiana e polacca), mentre compaiono qualità come la *nobiltà*. Più spesso i proverbi italiani richiamano anche l'attenzione sulla possibilità di sposarsi. Inoltre entrambe le lingue suggeriscono che la bellezza consente a una donna di raggiungere o realizzare i propri obiettivi più rapidamente e facilmente.

O gospodarnej, pracowitej i oszczędnej kobiecie

Co gospodarz wozem przywiezie, to zła gospodyni garścią wyniesie.

Dobra gospodyni ma zawsze pełno w skrzyni.

Dobra gospodyni z wody mleko czyni.

Dobra żona jest dar Boży, ona szczęście w domu mnoży.

Gdy gospodyni do pracy skora, to i pełna komora.

Jak się chłop ożeni, ma stróża serca i kieszeni.

Każda gospodyni radość wszystkim czyni.

Która źle przedzie, męża mieć nie będzie.

Łatwiej cienko śpiewać, niżli cienko prząć.

Su una donna intraprendente, laboriosa e parsimoniosa

Ciò che il contadino porta con il carro, la cattiva casalinga lo porta via a manciate.

Una brava casalinga ne ha sempre in abbondanza nel suo forziere.

Una buona casalinga fa il latte dall'acqua.

Una buona moglie è un dono di Dio, moltiplica la felicità in casa.

Quando la casalinga è desiderosa di lavorare, la cantina è piena.

Quando un uomo si sposa, ha una custode del suo cuore e delle sue tasche.

Ogni casalinga rende tutti felici.

Se una donna fila male, non avrà marito.

È più facile cantare male che filare poco.

Sia i proverbi polacchi che quelli italiani indicano che la donna ha un ruolo importante nella creazione della casa e della famiglia. È evidente anche la tradizionale divisione dei compiti tra i membri della famiglia: l'uomo deve guadagnare, la donna deve occuparsi della casa (ad esempio, *Dobra żona jest dar Boży, ona szczęście w domu mnoży* [Una buona moglie è un dono di Dio, moltiplica la felicità in casa] o *Quando un uomo si sposa, ha un guardiano del suo cuore e delle sue tasche* [Jak się chłop ożeni, ma stróża serca i kieszeni]). La paremiologia mostra l'immagine di una donna come buona casalinga, che sa come occuparsi dei doveri domestici e moltiplicare i beni (ad esempio, *Dobra gospodyni ma zawsze pełno w skrzyni* [Una buona casalinga ha sempre la cantina piena]) – una donna di questo tipo è trattata come un modello. È interessante notare che la filatura è menzionata nella paremia polacca e italiana. Vale la pena notare l'inclusione di questa particolare attività nei proverbi per il fatto che compare anche nell'inno della città di Łódź. Nella storia delle paremiologie polacca e italiana, notiamo un termine identico in entrambe le lingue – *Anioł ogniska domowego* / *Angelo del focolare*. Questa frase si riferisce a una donna che è una buona governante, madre e moglie. Al giorno d'oggi, però, questo termine non viene più utilizzato, è stato dimenticato.

Sulla donna economa e laboriosa

Donna economica, rendita sicura. Kobieta oszczędna, pewny zysk.

Dove non c'è donna, non c'è casa. Gdzie nie ma kobiety, nie ma domu.

Casa senza donna, barca senza timone. Dom bez kobiety, łódź bez steru.

Chi fila e fa filare, buona massai si fa chiamare. Która przędzie i każe prząć, ta nazywa się dobrą gospodynią.

Il sacco l'uomo lo empie e la donna ne dispone. Mężczyzna napelnia worek, a kobieta nim dysponuje.

La donna che vale governa la casa. Kobieta wartościowa rządzi domem.

La donna di casa è sempre una bella donna. Gospodyni domowa jest zawsze piękną kobietą.

La donna di casa non perde mai tempo. Pani domu nigdy nie traci czasu.

La donna di buon costume tiene alla conocchia e al fuso. Dobrej gospodyni zależy na kądzieli i na wrzecionie.

Piglia casa con focolare e donna che sappia filare. Bierz dom z kominkiem i kobietę, która umie prząć.

Le esemplificazioni citate mostrano la donna come una brava casalinga che non perde tempo (es. *La donna di casa non perde mai tempo*), sa occuparsi delle faccende domestiche (es. sa filare: *Piglia casa con focolare e donna che sa filare*) e fa una casa (ad esempio, *Dove non c'è donna, non c'è casa*). Vediamo quindi che il modello della donna industriosa e parsimoniosa compare sia nella prospettiva italiana che in quella polacca.

O schludności, czystości kobiecej <i>Choć suknia szara, ale cnota cała.</i> <i>Jaka pani, taka koszula na niej.</i> <i>Małżeństwo potrzebuje trzech rzeczy: żeby</i> <i>mąż był dobry, żona czysta, dzieci posłuszne.</i> <i>Zimna woda, kawał mydła zastępują wszel-</i> <i>kie pachnidła.</i>	Sulla pulizia e la purezza femminile <i>Anche se il vestito è grigio, la virtù è la</i> <i>stessa.</i> <i>Come è la camicia, così è la signora che la</i> <i>porta.</i> <i>Il matrimonio ha bisogno di tre cose: che</i> <i>il marito sia buono, la moglie pulita, i figli</i> <i>obbedienti.</i> <i>Acqua fredda, un pezzo di sapone sostitui-</i> <i>scono qualsiasi profumo.</i>
---	---

I proverbi polacchi apprezzano le donne pulite e ordinate. La pulizia fisica era associata alla salute e alla moralità ed era quindi di grande importanza.

Sulla pulitezza del corpo

Donna giovane, sana e pulita non fu mai brutta. Kobieta młoda, zdrowa i czysta nigdy nie była brzydka.

La donna netta è la meglio profumata. Kobieta czysta jest najlepiej uperfumowana.

L'onore della ragazza è il suo vestito pulito. Honor panny to jej czysta szata.

Meglio pulita, che azzimata. Lepiej czysta niż wystrojona.

Netta di fuori, netta di dentro. Czysta na zewnątrz, czysta wewnątrz.

Nei proverbi italiani troviamo un'approvazione delle stesse qualità della visione polacca. Secondo gli italiani la donna deve essere pura. Il suo aspetto esteriore corrisponde alla sua vita interiore, come dimostra quest'ultimo proverbio.

O kobiecie zakochanej <i>Dziewczyna zakochana nie zna nad sobą</i> <i>pana.</i> <i>Kobieta czy kocha, czy nienawidzi – nigdy</i> <i>w miarę.</i> <i>Kobieta kocha albo nienawidzi, trzeciej</i> <i>możliwości brak.</i> <i>Rozum mężczyznę, białogłową afekt rządzi.</i>	Su una donna innamorata <i>Una ragazza innamorata non riconosce</i> <i>padrone su di lei.</i> <i>La donna, non importa se ama o odia, non</i> <i>ha mai una misura.</i> <i>Una donna ama o odia, non c'è una terza</i> <i>opzione.</i> <i>La ragione governa l'uomo, l'affetto la</i> <i>donna.</i>
--	---

I proverbi polacchi indicano che una donna è fatta per amare, l'amore non le è estraneo. Significativamente, è spesso l'emozione a influenzare le sue decisioni e le sue azioni – *Rozum mężczyznę, białogłową afekt rządzi* [L'uomo lo governa la ragione, la donna l'affetto]. Possiamo notare che una donna è fortemente coinvolta nei suoi sentimenti (ad esempio, *Kobieta czy kocha, czy nienawidzi – nigdy w miarę* [Una donna, non importa se ama o odia, non ha mai una misura], *Kobieta kocha albo nienawidzi, trzeciej możliwości brak* [Una donna ama o odia, non c'è una terza opzione]) e non prende mai in considerazione l'opinione degli altri a questo proposito (ad esempio, *Dziewczyna zakochana nie zna nad sobą pana* [Una ragazza innamorata non conosce padrone su di lei]).

Sulla donna innamorata

A donna innamorata nessuna porta è serrata. Dla zakochanej kobiety żadne drzwi nie są zamknięte.

Donna innamorata, donna coraggiosa. Kobieta zakochana, kobieta odważna.

Donna innamorata crede a tutto. Zakochana kobieta wierzy we wszystko.

Donna sente e non pensa. Kobieta czuje a nie myśli.

Donna senza amore, rosa senza odore. Kobieta bez miłości jest jak róża bez zapachu.

Non c'è donna senza amore né vecchio senza dolore. Nie ma kobiety bez miłości tak, jak nie ma starca bez bólei.

I proverbi italiani vedono allo stesso modo una donna innamorata. È inclusa la visione di una donna fatta per l'amore (*Non c'è donna senza amore né vecchio senza dolore, Donna senza amore e rosa senza odore*) e fermamente impegnata in questo sentimento (*Donna amorosa, donna coraggiosa*). Inoltre si sottolinea che nulla è impossibile per una donna innamorata. Va inoltre sottolineato che le paremie italiane sono più numerose di quelle polacche. Lo stereotipo della donna che ama nonostante tutto e a dispetto di tutto affonda le sue radici nella storia e nella letteratura, ed è per questo che si riflette così fortemente nelle lingue di diverse nazioni.

Miejsce kobiety jest w domu

Babska droga od pieca do proga.

Chłop do cepów, baba do kądzieli.

Chłop do kielni, baba do patelni.

Dziewczyna często widywana, jak często noszona suknia, nie jest szanowana.

Kotka i żona ma siedzieć doma.

Il posto di una donna è in casa

La strada di una donna è dai fornelli alla soglia.

L'uomo al correggiato, la donna alla rocca.

L'uomo alla cazzuola, la donna alla padella.

Una ragazza vista spesso, come un vestito indossato spesso, non viene rispettata.

Il gatto e la moglie devono stare a casa.

Secondo i proverbi polacchi, una donna dovrebbe stare principalmente a casa. Si potrebbe dire che la casa è l'ambiente naturale per il genere femminile. Tuttavia non ci sono molte paremie di questo tipo e le situazioni che raccontano di una donna che esce di casa non sono stigmatizzate nella paremiologia polacca.

Il posto della donna è a casa

Alla donna che anda, tagliale la gamba. Kobięcie, która wychodzi z domu, obetnij nogę.

Chi ama la moglie, la tiene in casa. Kto żonę kocha, ten trzyma ją w domu.

Donne e galline per troppo andar si perdono. Kobiety i kury gubią się jeśli idą za daleko.

La donna che se ne sta in casa sua, fa poca figura, ma fa buoni affari. Kobieta, która pozostaje w swoim domu, nie zaistnieje wśród innych, ale czyni dobre rzeczy.

La donna che sta in casa, per quanto sia da poco, fa grandi cose. Kobieta, która pozostaje w domu, nawet nienajlepsza, czyni w tym domu wielkie rzeczy.

La donna da casa è sempre una bella donna. Gospodyni domowa jest zawsze piękną kobietą.

La donna da casa non perde mai tempo. Pani domu nigdy nie traci czasu.

Ragazza non custodita presto smarrita. Dziewczyna niepilnowana, szybko się zagubi.

I proverbi italiani sottolineano, più di quelli polacchi, che il posto della donna è in casa. Ciò è dimostrato dal maggior numero di proverbi e dalle loro sfumature. Nei proverbi italiani si sottolinea con più forza che fuori casa la donna si perde ed è esposta a pericoli come la

perdita dell'onore. In passato si diceva addirittura che le ragazze che escono di casa troppo spesso hanno poche possibilità di sposarsi. Come indica Sylwia Skuza, "I giovani uomini erano ansiosi di abbordare queste fanciulle per strada o a teatro, ma sceglievano come spose quelle che stavano a casa e si facevano vedere solo alla messa domenicale" (Skuza 2012: 94).

Kobieta powinna być podporządkowana mężczyźnie

Biada temu domowi, gdzie żona przewodzi mężowi.

Gdzie baba rządzi, tam czeladź błędzi.

Gdzie baba rządzi, tam diabeł błędzi.

Gdzie baba rządzi, tam rozum błędzi.

Mąż doradza, a przy żonie władza.

Mąż głowa, żona szyja, co głowę wywija.

Mąż głowę domu, a żona szyję.

Źle, kiedy kogut na grzędzie milczy, a kura pieje.

La donna deve essere subordinata all'uomo

Guai alla casa dove la moglie governa il marito.

Dove comanda la donna, si perde il servo.

Dove comanda la donna, si perde il diavolo.

Dove comanda la donna, si perde la mente.

Consiglio del marito per la moglie è comando.

Il marito è la testa e la moglie è il collo che fa ruotare la testa.

Il marito della casa è il capo, la moglie il collo.

Male quando il gallo sul trespolo tace e la gallina invece canta.

Come già detto, i proverbi riflettono un modo antico di vedere il mondo. Pertanto nella paremiologia si nota l'influenza della cultura patriarcale a cui appartengono la Polonia e l'Italia. Per questo motivo compaiono proverbi che affermano che la donna dovrebbe essere subordinata all'uomo. Tuttavia va sottolineato che, in primo luogo, non ci sono molte paremie polacche che tengano conto di questo aspetto e, in secondo luogo, si notano espressioni che indicano che il vero potere è detenuto dalla donna (paragonata al collo) e che l'uomo ha un'azione limitata (paragonato alla testa). L'indicazione che è la donna a detenere il vero controllo in casa può avere una sfumatura umoristica, ma anche seria, nei proverbi polacchi. Non è nulla che farebbe vergognare gli uomini.

La donna deve essere sottomessa all'uomo

A casa mia sono il re, ma chi comanda è mia moglie. W moim domu jestem królem, ale tym, kto mną rządzi, jest moja żona.

Alla donna la natura non ha dato di comandare. Natura nie pozwala kobiecie przewodzić.

Amara quella casa dove canta la gallina. Gorzki ten dom, w którym kura pieje.

Chi si governa per consiglio di donne, non può durare. Kto pozwala sobą rządzić pod wpływem kobiet, ten długo się nie utrzyma.

Consiglio femminile, o è caro o è vile. Rada niewiast albo droga, albo nędzna.

In casa non c'è pace quando gallina canta e gallo tace. W domu nie ma spokoju, kiedy kura pieje, a kogut milczy.

Anche negli esempi italiani si osserva la visione di una donna subordinata a un uomo, il che risulta dalla cultura del patriarcato. Tuttavia, nella rappresentazione italiana, i proverbi relativi a questo tema compaiono più frequentemente e hanno (di nuovo) toni più forti. Negli esempi si nota anche che in entrambe le lingue compaiono rappresentazioni simili, cioè che paragonano l'uomo a un gallo e la donna a una gallina.

Życie bez kobiety jest smutne i puste <i>Cóż by Adam poradził, gdyby Bóg Ewy w raju nie posadził.</i> <i>Chłop w domu głowa, ale jego sercem jest białogłowa.</i> <i>Czujesz się słaby, jak nie masz baby.</i> <i>Dom bez kobiety jest jak karczma bez wódki.</i> <i>Z kobietami wielka bieda, lecz bez kobiet żyć się nie da.</i>	La vita senza una donna è triste e vuota <i>Cosa mai avrebbe fatto Adamo se Dio non avesse messo Eva nel paradiso.</i> <i>L'uomo è la testa della casa, ma il suo cuore è una donna.</i> <i>Ti senti debole quando non hai una donna.</i> <i>Una casa senza donna è come una taverna senza vodka.</i> <i>Avere a che fare con le donne è una grande miseria, ma senza non si può vivere.</i>
---	---

Dagli esempi citati è chiaro che la vita senza una donna è vista negativamente, cioè è triste, vuota, vi manca qualcosa. La vita senza una donna perde il suo valore ed è difficile per l'uomo.

La vita senza una donna è triste e vuota

Casa senza donna impoverisce. Dom bez kobiety ubożeje.

Chi da donna è amato, è ricco e fortunato. Ten, kto jest kochany przez kobietę – jest bogaty i szczęśliwy.

Dove non c'è donna non c'è casa. Gdzie nie ma kobiety, tam nie ma domu.

L'uomo senza donna è un albero senza foglie. Mężczyzna bez kobiety jest jak drzewo bez liści.

Una sala senza donne è un giardino senza fiori ed un cielo senza stelle. Pokój bez kobiet jest jak ogród bez kwiatów i niebo bez gwiazd.

Vivere senza donna è una sofferenza penosa. Życ bez kobiety jest bolesną karą.

La questione è valutata in modo simile nella prospettiva italiana. Anche qui osserviamo paremie che affermano che l'assenza di una donna non serve né all'uomo, né alla casa. La presenza di una donna e il suo amore sono importanti, e senza di essi il mondo non appare come dovrebbe.

Narodowości w paremiach

L'italiana finge, la francese inganna, l'inglese tace, la tedesca spiega. Włoszka udaje, Francuzka zwodzi, Angielka milczy, Niemka wyjaśnia.

Le donne spagnuole, greche e italiane nascono innamorate. Hiszpanki, Greczynki i Włoszki rodzą się zakochane.

Le italiane e le francesi amano sino alla fine della luna di miele, le inglesi tutta la vita, le tedesche eternamente. Włoszki i Francuzki kochają aż do miesiąca miodowego, Angielki całe życie, Niemki na wieczność.

Le italiane e le francesi chiacchierano, le inglesi parlano, le tedesche ragionano. Włoszki i Francuzki paplają, Angielki mówią, Niemki myślą.

Le italiane e le francesi conducono le loro figlie ai balli, le inglesi in chiesa, le tedesche in cucina. Włoszki i Francuzki prowadzą swoje córki na tańce, Angielki do kościoła, Niemki do kuchni.

Le italiane e le francesi vestono con gusto, le tedesche con semplicità, le inglesi con trascuratezza. Włoszki i Francuzki ubierają się gustownie, Niemki z prostotą, Angielki niedbale.

Come si può notare, il confronto tra donne di nazioni diverse compare spesso nella paremiologia italiana. Tuttavia la questione è ben diversa nella paremiologia polacca, che non prende affatto in considerazione la nazionalità delle donne. Non troviamo quindi esempi polacchi che parlino di donne appartenenti a diverse nazionalità.

5. L'immagine negativa della donna

O pięknej kobiecie <i>Gdy masz dom za mały, kobietę za piękną, a dzieci za mądre – to masz więcej przykrości niż radości.</i> <i>Kawa nie może być nigdy za mocna, a kobieta za piękna.</i> <i>Ogień pali z bliska, piękna kobieta z daleka i z bliska.</i> <i>Piękna na zewnątrz, fałszywa wewnątrz.</i> <i>Piękność przemienie, cnota nie zginie.</i> <i>Piękność zwierchnia omylna.</i> <i>Rozumu Bóg do urody nie przywiązał.</i> <i>Ucho, nie oko, ma wybierać żonę.</i> <i>Uroda ciała – rzecz to jest nietrwała.</i> <i>Wygląda jak anioł, a ma diabła w sercu.</i>	A proposito di una bella donna <i>Quando hai una casa troppo piccola, una donna troppo bella e dei figli troppo intelligenti, hai più fastidi che gioie.</i> <i>Il caffè non è mai troppo forte, una donna non è mai troppo bella.</i> <i>Il fuoco brucia solo da vicino, una bella donna da lontano e da vicino.</i> <i>Bella fuori, falsa dentro.</i> <i>La bellezza passerà, la virtù non perirà.</i> <i>La bellezza esteriore fa ingannare.</i> <i>Dio non ha legato la ragione alla bellezza.</i> <i>L'orecchio, non l'occhio, deve scegliere la moglie.</i> <i>La bellezza del corpo è una cosa deperibile.</i> <i>Sembra un angelo, ma ha un diavolo nel cuore.</i>
--	--

In questa parte di nuovo si tratta della bellezza femminile, che può essere giudicata negativamente. I proverbi indicano che quando una donna è bella o troppo bella, spesso rappresenta un problema per il marito (ad esempio, *Gdy masz dom za mały, kobietę za piękną, a dzieci za mądre – to masz więcej przykrości niż radości* [Quando hai una casa troppo piccola, una donna troppo bella e dei figli troppo intelligenti, hai più fastidi che gioie]). Inoltre la bellezza esteriore è legata a una mancanza di ragione (*Rozumu Bóg do urody nie przywiązał* [Dio non ha legato la ragione alla bellezza]) e a tratti caratteriali negativi (*Bella fuori, falsa dentro*). Si sottolinea anche che la bellezza passa, non è data a una donna per sempre.

Sulle belle donne

A donna di gran bellezza dalle poca larghezza. Kobiecie wielkiej urody daj niewiele swobody.
Bella fuori, e cattiva nell'animo. Piękna na zewnątrz, zła w duszy.
Bella fuori, brutta dentro. Piękna na zewnątrz, brzydka od środka.
Bella donna, cattiva testa. Piękna kobieta, zła głowa.
Bella testa è spesso senza cervello. Piękna głowa często jest bez mózgu.
Belle donne e castelli di frontiera sempre all'erta. Piękne kobiety i przygraniczne zamki zawsze muszą mieć się na baczności.
La bellezza è come un fiore che nasce e presto muore. Uroda jest jak kwiat, który rozkwita i szybko umiera.

Nelle paremie italiane vediamo lo stesso modo di pensare della prospettiva polacca. Le stesse questioni vengono valutate allo stesso modo. Così si sottolinea la caducità della bellezza, l'associazione con la stupidità o con i tratti negativi del carattere. Polacchi e italiani sono quindi d'accordo su questo punto.

O brzydkiej kobiecie <i>Brzydka jak noc.</i> <i>Brzydka jak nieszczęście.</i> <i>Każda Kaśka trafi na swego Jaśka.</i> <i>Każda potwora znajdzie swego amatora.</i> <i>Nie pomoże mydło, woda, kiedy brzydka uroda.</i> <i>Zgasiwszy świecę, wszystkie niewiasty jednaki.</i>	Sulle donne brutte <i>Brutta come la notte.</i> <i>Brutta come la miseria.</i> <i>Ogni Kaśka troverà il suo Jasiek.</i> <i>Ogni mostro troverà il suo amatore.</i> <i>L'acqua e il sapone non aiutano quando il fisico è brutto.</i> <i>Quando si spegne la candela, tutte le donne sono uguali.</i>
--	---

I proverbi polacchi valutano negativamente una donna brutta. Tuttavia va notato che la mancanza di bellezza di una donna non è una situazione senza speranza. Come indicano le paremie polacchi, ogni donna, anche quella brutta, troverà il suo prescelto, e la bellezza in sé non è la cosa più importante.

Sulle donne brutte

A chi piaccion le belle, a chi le brutte: così le donne si maritano tutte. Jednemu się podobają piękne, innemu brzydkie; w ten sposób wszystkie kobiety wychodzą za mąż.

A lume spento è pari ogni bellezza. Przy zgaszonym świetle każda uroda jednakowa.

Al buio, tutte le donne sono a un modo. W ciemności, wszystkie kobiety są jednakowe.

Chi ha la donna brutta, è sicuro che è sua tutta. Kto ma brzydką kobietę, ten jest pewien, że ona cała należy do niego.

Chi per denari sposa una brutta, non trova confessore che lo assolva. Kto dla pieniędzy poślubia brzydulę nie znajdzie spowiednika, który da mu rozgrzeszenie.

Non vi è pentola sì brutta che non trovi il suo coperchio. Nie ma tak brzydkiego garnka, który nie znalazłby swojej pokrywki.

Anche gli esempi italiani si spiegano similmente. Nonostante la bruttezza sia giudicata negativamente, i proverbi testimoniano che con una donna brutta l'uomo avrà più pace. Nei proverbi italiani vediamo la stessa visione delle donne che in Polonia: le donne che non peccano di bellezza possono contare sul matrimonio, e la bellezza in sé non è la cosa più importante.

Kobieta jest zła i niebezpieczna <i>Adam na Ewę, Ewa na węża spędza, a grzech zostaje.</i> <i>Do kobiety i do konia z przodu się przystępuje.</i> <i>Na Boże Ciało robak w kapustę, diabeł w babę wchodzi, a czarownica mleko krowom zabiera.</i> <i>Nie ma mięsa bez kości, a baby bez złości.</i> <i>Z babą zła sprawa.</i> <i>Zła jak pokrzywa.</i> <i>Żeś białogłową z kości stworzył Panie, niejednemu też kością w gardle stanie.</i> <i>Żmija jedna.</i>	La donna è cattiva e pericolosa <i>Adamo dà la colpa a Eva, Eva al serpente, e il peccato rimane.</i> <i>Alla donna e al cavallo si guarda da davanti.</i> <i>Al Corpus Domini il verme entra nel cavo-</i> <i>lo, il diavolo nella donna e la strega prende il latte dalle mucche.</i> <i>Non c'è carne senza ossa, né donna senza rabbia.</i> <i>Con le donne va a finire sempre male.</i> <i>Brutta come l'ortica.</i> <i>Se hai fatto la donna partendo da un osso, Signore, sarà un osso nella gola di molti.</i> <i>È una vipera.</i>
--	---

Come si può notare, la donna è identificata con il male. Questo si può notare non solo nelle paremie, ma anche in vari testi. Infatti viene indicato che la donna è più spesso dell'uomo rappresentata nelle fiabe come una figura associata a forze malvagie e impure – è una strega, una megera, una matrigna. Come ammette Sylwia Skuza, “Anche nella pittura i disastri naturali, le pestilenze e le epidemie erano più spesso rappresentati allegoricamente sotto la figura di una donna” (Skuza 2012: 121). L'immagine della donna cattiva sembra essere molto radicata nella cultura. Nei proverbi, sia polacchi che italiani, notiamo riferimenti biblici, ad Eva, che indicano una certa universalità del problema.

La donna e cattiva e pericolosa

Acqua, fumo e mala femmina cacciano la gente di casa. Woda, dym i zła niewiasta wypędzą człowieka z domu.

Chi dice donna, dice danno. Kto mówi kobieta, mówi szkoda.

Con le donne i guai non mancano mai. Z kobietami nigdy nie brakuje problemów.

Col fuoco, con la donna e con il mare, c'è poco da scherzare. Z ogniem, kobietą i morzem nie ma żartów.

Dal mare nasce il sale, dalla donna ogni male. Od morza bierze się sól, a od kobiety wszelkie zło.

Tutte le donne son figlie di Eva. Wszystkie kobiety są córkami Ewy.

I modi italiani e polacchi di vedere la donna come associata al male sono identici. Nei proverbi italiani, la donna è più spesso paragonata agli elementi. Appare quindi come una forza incontrollabile e malvagia che può portare problemi (soprattutto agli uomini). È degno di nota il fatto che in entrambe le lingue sia stato registrato un numero abbastanza elevato di proverbi che si riferiscono alla malvagità della donna: a quanto pare, si trattava di un motivo frequente.

O kobiecie sprytniej, kłamliwej, przebiegłej i fałszywej

Ani na wsi, ani w mieście nie trzeba wierzyć niewieście.

Baba w płaczu, mężczyzna w pałaszu szuka obrony.

Gdzie diabeł nie może, tam babę pośle.

Łzy – broń kobieca.

Nie ma tak głupiej baby, aby najmędrszego chłopca w pole nie wyprowadziła.

Nie wierz niewieście, by też i martwa była.

Potrzeba barzo tęgiej logiki, byś wyrozumiał niewieście szyki.

Trzem osobom nie należy wierzyć: kobiecie, gdy płacze, kupcowi, gdy przysięga i pijakowi, gdy się modli.

Sulle donne astute, ingannevoli, furbe e/o false

Né in campagna né in città si può credere a una donna.

Dove c'è una donna in lacrime, l'uomo si difende con la sciabola.

Dove il diavolo non arriva, manderà la donna.

Le lacrime sono l'arma di una donna.

Non c'è donna così stupida da non mettere il più saggio uomo nei guai.

Non credete ad alcuna una donna, nemmeno quella morta.

Ci vuole molta logica per capire i modi di fare di una donna.

Ci sono tre persone a cui non bisogna credere: una donna quando piange, un mercante quando giura e un ubriacone quando prega.

L'astuzia e la furbizia sono altri tratti attribuiti alle donne nella paremiologia polacca. Nelle paremie le donne sono ritratte come individui ingannevoli e astuti che ottengono i loro scopi attraverso questi tratti negativi. In particolare, si parla spesso delle lacrime di una donna come insincere e costituiscono un'arma contro un uomo.

Sulla donna furba, menzognera e falsa

A caval che suda, a uomo che giura e a donna piangente, non credere niente. Koniowi, który się poci, mężczyźnie, który przysięga i płaczącej kobiecie, nigdy nie wierz.

A donna piangente non credere niente. Płaczącej kobiecie w nic nie wierz.

A una donna non credere neanche se muore. Kobiecie nie wierz nawet jeśli jest martwa.

Femmina piange da un'occhio e dall'altro ride. Niewiasta jednym okiem płacze, a drugim się śmieje.

La donna lacrima – non piange. Kobieta łzawi – nie płacze.

Le donne credono che a parlar francamente è come andar nude. Kobiety wierzą, że mówić prawdę to jak chodzić nago.

Le donne dicono sempre il vero, ma non lo dicono mai intero. Kobiety zawsze mówią prawdę, ale nigdy nie mówią jej całej.

Anche i proverbi italiani presentano le donne soprattutto come persone di cui non ci si può fidare. Inoltre l'attenzione è rivolta alle lacrime insincere e al carattere bugiardo delle donne. Come si può notare, l'immagine negativa della donna in italiano e in polacco si basa sul confronto degli stessi temi.

Kobieta jako klótliva, gaduła, wścibska plotkarka <i>Baba w progi, cisza w nogi.</i> <i>Babska ciekawość jest jak beczka bez dna.</i> <i>Gdzie babów cztery, tam jarmark szczerzy.</i> <i>Łatwiej sto zegarków niż dziesięć bab zgodzić.</i> <i>Po całym mieście chodzą plotki niewieście.</i>	Donna litigiosa, chiacchierona, ficcanaso <i>Donna sulla soglia di casa, silenzio se ne va.</i> <i>La curiosità di una donna è come un barile senza fondo.</i> <i>Dove ci sono quattro donne, c'è un mercato.</i> <i>È più facile che si mettano d'accordo cento orologi che dieci donne.</i> <i>In tutta la città corrono le voci delle donne.</i>
---	--

L'attribuzione alle donne di tratti come la loquacità, la pettegolosità e la litigiosità, è molto radicata nella lingua, sia in polacco che in italiano. Si suggerisce che queste caratteristiche siano innate nelle donne.

Donna litigiosa, chiacchierona, pettegola, curiosa

Bastano tre donne a fare un mercato. Wystarczą trzy kobiety, aby zrobić rynek.

Ciò che hai detto a una è come se l'avessi detto a tutte. Jeśli co powiedziałeś jednej to tak, jakbyś to powiedział wszystkim.

Donna che non sia ciarliera o non si trova o non è donna intera. Kobieta, która nie jest gadatliwa albo nie istnieje, albo nie jest prawdziwą kobietą.

Le chiacchiere delle donne sono come le ciliege, a mangiarne una diventano dieci. Pogaduszki kobiet są jak czereśnie, je się jedną i kończy na dziesięciu.

Tre donne fanno un mercato, e quattro fanno una fiera. Trzy kobiety tworzą rynek, a cztery targowisko.

L'esposizione di tratti negativi come la loquacità, il pettegolezzo o la litigiosità è evidente anche nelle paremie italiane. È degno di nota il fatto che i proverbi italiani e polacchi facciano riferimento al *mercato* o alla *fiera*: questi luoghi dovevano essere caratteristici delle conversazioni femminili sia in Italia che in Polonia.

O kobiecie uczonej i o kobiecie głupiej <i>Baba ma tyle rozumu co kura; a mądra baba tyle, co dwie kury.</i> <i>Białogłowie pstro w głowie.</i> <i>U kobiety włos długi, rozum krótki.</i> <i>Ukończyła wyższą szkołę gotowania na gazie.</i>	Sulla donna dotta e sulla donna stupida <i>Una donna ha tanto buon senso quanto una gallina: una donna saggia, quanto due.</i> <i>Nella testa di una donna ci sono varie stranezze.</i> <i>Le donne hanno i capelli lunghi e la ragione corta.</i> <i>Si è diplomata alla scuola superiore di cucina a gas.</i>
--	--

I proverbi polacchi valutano negativamente sia una donna istruita, cioè una donna saggia, che sa e sa fare, sia una donna stupida, non istruita, che non sa nulla. I proverbi testimoniano che l'uomo temeva una donna istruita (perché poteva essere più intelligente di lui) e allo stesso tempo ridicolizzava una donna con un quoziente di intelligenza inferiore. Nelle paremie la ragione di una donna viene paragonata a quella di vari animali e messa in relazione con la lunghezza dei suoi capelli – una prospettiva condivisa da polacchi e italiani.

Sulla donna dotta e sulla donna stupida

Da una donna a una mucca, ci corre un par di corna. Różnica między kobietą a krowią jest taka, że kobiecie brakuje rogów.

Donna dotta e minestra salata disturbano il palato. Uczona kobieta i przesolona zupa szkodzą po-dniebieniu.

La donna ha il giudizio d'una gallina. Kobieta ma rozsądek kury.

La donna ha molti capelli e poco cervello. Kobieta ma wiele włosów, ale mało rozumu.

Le donne hanno i capelli lunghi e il cervello corto. Kobiety mają długie włosy i krótki rozum.

Una donna, un'oca e un tacchino hanno tanto giudizio per uno. Kobieta, gęś i indyk mają tyle rozsądku, co starcza na jedno.

Nei proverbi italiani, quindi, notiamo la stessa prospettiva che nelle paremie polacche. Il riferimento alla lunghezza dei capelli e il paragone con altri animali sono caratteristiche comuni delle paremiologie italiane e polacche nella descrizione negativa delle donne.

O zmienności kobiecej <i>Kobieta zmienna jest.</i> <i>Trzymać kobietę za słowo, a węgorza za ogon – na jedno wychodzi.</i> <i>U niewiasty między „tak” a „nie” nawet włos nie przewleciesz.</i> <i>Umysł niewieści nie ma stałości</i>	Sulla volubilità femminile <i>La donna è mobile.</i> <i>Tenere una donna per la sua parola e un'anguilla per la sua coda è la stessa cosa.</i> <i>Con una donna, non si può nemmeno tirare un capello tra un “sì” e un “no”.</i> <i>La mente di una donna non ha costanza</i>
---	--

Una delle caratteristiche femminili negative indicate congiuntamente da polacchi e italiani è la volubilità. È interessante notare che il primo proverbio polacco sopra citato è nato sotto l'influenza dell'italiano, più precisamente come traduzione di *La donna è mobile*. I polacchi usano spesso questo termine, sia nella versione polacca che in quella italiana, anche se il polacco medio non ha necessariamente familiarità con l'italiano. Alcuni fanno notare che un messaggio simile viene trasmesso dalle parole dell'eroe di *Dziady* (*Gli avi*) di Adam Mickiewicz, Gustaw, che diceva quanto segue sulle donne: *Donna, miserabile piuma, creatura che va a vento!*

Sulla volubilità femminile

La donna è mobile, qual piuma al vento, muta d'accento e di pensier. Kobieta zmienna jest, jak piórko na wietrze, zmienna w mowie i w myśli.

Chi dice donna, dice volubilità. Kto mówi kobieta, mówi zmienność.

Chi piglia l'anguilla per la coda e la donna per parola, può dire non tener nulla. Kto łapie węgorza za ogon i kobietę za słowo może powiedzieć, że niczego nie trzyma.

Donna e vento cambiano ogni momento. Kobieta i wiatr zmieniają się w każdym momencie.

Come si può notare, gli italiani e i polacchi credono nella volubilità della natura femminile. In questo gruppo di proverbi vale la pena prestare particolare attenzione al primo citato. Questa paremia deriva dalla lingua latina. Nell'originale si legge *Varium et mutabile semper femina*, e deriva dall'*Eneide*. Il detto è stato utilizzato nel dramma di Victor Hugo *Le roi s'amuse* (atto IV, scena 2), messo in scena per la prima volta nel 1832, e si è poi diffuso nel libretto italiano *Rigoletto* di Francesco Maria Piave, musicato da Giuseppe Verdi (atto III, scena 2). Con il tempo la frase si è diffusa in tutte le lingue europee.

6. Conclusione

L'immagine della donna che emerge dalla paremiologia italiana e polacca è per lo più la stessa in entrambe le nazioni. Spesso abbiamo le stesse visioni, espresse con termini o paragoni simili. Il modo in cui vediamo il mondo riflesso in entrambe le lingue testimonia quindi che siamo una certa comunità.

Bibliografia

Skuza S., 2012, *Stereotypowy obraz kobiety w paremiach oraz frazeologii polskiej i włoskiej*, Poznań: Instytut Naukowo – Wydawniczy Maiuscula.

Bibliografia complementare

Bogucka M., 2006, *Gorsza pleć. Kobieta w dziejach Europy od antyku po wiek XXI*, Warszawa: Wydawnictwo Trio.

Bokszański Z., 1997, *Stereotypy a kultura*, Wrocław: Wydawnictwo Leopoldinum.

Cuomo M., 1931, *La donna nei proverbi*, Salerno: Di Giacomo Editori.

Czekierda F., 2011, *Kobieta w aforyzmach, przysłowiach i powiedzeniach*, Warszawa: Wydawnictwo Bellona.

De Falco R., 1994, *La donna nei detti napoletani*, Roma: Tascabili Economici Newton.

Masłowsky D. e W., 2003, *Przysłowia polskie i obce*, Warszawa: Świat Książki.

Skuza S., 2010, *Kobieta: matka, córka, panna, żona, teściowa, synowa i wdowa w przysłowia polskich i włoskich*, Brzezia Łąka: Wydawnictwo Poligraf.